

KIYAMETİN VERSİYONLARI

Slavoj Žižek

KİYAMETİN VERSİYONLARI

KIYAMETİN VERSİYONLARI

SLAVOJ ŽIŽEK

Çeviren: Mehmet Budak

ENCORE

İngilizce Orijinali
Versions of the Apocalypse © Slavoj Žižek

Türkçe Çeviri © Encore
Birinci Basım Şubat 2012
Bu çevirinin yayın hakları Encore Yayınları'na
aittir.

EncorE
İstasyon Caddesi, Hüseyin Paşa Sokak
No:13/2 Kızıltoprak 34724 İstanbul
kitap@encoreistanbul.com

978-605-87689-8-7

Yayına Hazırlayan: Tamer Erdoğan
Kapak Tasarımı: Mehmet Öznur
Grafik Uygulama: Ahmet Sevgi

BASKI VE CİLT *Sena Ofset* · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Tophane 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

“Bilinmeyen Bilinenler”

Seri İçin Önsöz

Žižek’in felsefe, politika, film ve diğer popüler sanat üzerine ayrıntılı Lacancı analizleri ilk kitabı *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’nde başlayarak tüm kitaplarına yayılır. Judith Butler “Slavoj için Lacan ve Hegel tartışmak adeta nefes almaktır” der. Özgün bir araç olarak gördüğü Lacancı psikanalizi kullanarak farklı alanlara müdahaleleri söylenenleri tekrar etmekten ya da eleştirmekten, hatta yeni bir şeyler bile söylemekten öte farklı bir boyutla ilişkilendirir ve bu da bizi zaman zaman rahatsız eder. Zaman zaman ise söylediklerinin tam da kendi düşüncelerimiz olduğunu düşünür ve doğrudan birer Žižekçi olur çıkarız. İşte bu “tuzak” dünyada Žižek takipçilerinin sayısını durmaksızın artırsa da Žižek! adlı filmde kendisi “en büyük endişem önemsiz biri olmak değil kabul görmektir” der.

Žižek'in Encore için seçtiği felsefi/politik metinlerden oluşan "Tin Kemiktir" ve popüler kültür metinlerini kapsayan "Bilinmeyen Bilinenler" serisi işte bu farklı boyuta, kabul görmemiş inançlarımızın hatta toplumsal değerlerimizin temelini oluşturan ama yine de görmezlikten geldiğimiz, farkında olmadığımız alanlara odaklanıyor. Hegel'in "Tin Kemiktir" formülündeki kafatası kemiği Žižek'e göre öznedeki temsillenemez bir imkansızlığı, bir boşu işaret eder. Onun Donald Rumsfeld analizinde varlığı bildiğimizi bilmediklerimiz ek önermesi Rumsfeld'in Irak'ta yapılan işkenceleri bildiğini bilmemesine, yani Lacan'ın söylediği "kendini bilmeyen bilgi"ye ilişkindir:

"2003'te Rumsfeld biraz amatörce, bilinen ve bilinmeyen arasındaki ilişki hakkında felsefe yapmaya girişti: 'Bilinen bilinenler vardır. Bunlar bildiğimizi bildiğimiz şeylerdir. Bilinen bilinmeyenler vardır. Yani, bazı şeyler vardır ki bilmediğimizi biliriz. Fakat bilinmeyen bilinmeyenler de vardır. Bunlar bazı şeyler ki bilmediğimizi bilmeyiz.' Onun eklemeyi unut-

tuğu önemli bir dördüncü tanım var: ‘bilinmeyen bilinenler’, bildiğimizi bilmediğimiz şeyler ki bu tam anlamıyla Freudcu bilinçdışıdır...”

“Kıyametin Versiyonları” metninin farklı bir versiyonu Žižek’in 2010 yılında çıkan *Living in the End Times* (Verso, Londra 2010. Türkçesi: *Ahır Zamanlarda Yaşarken*, Metis, 2011) kitabının 4. bölümünde yayımlanmıştır.

Encore Yayınları

KIYAMETİN VERSİYONLARI

“Life 2.0”

Günümüzde kıyametçiliğin farklı türleri var, en azından üç tane: Hıristiyan-köktendinci, New Age ve tekno-dijital-posthuman. Bunların tamamı, insanlığın radikal bir transmutasyonun sıfır noktasına yaklaştığı yollu temel mefhumu paylaşıyor; ancak ontolojileri birbirinden radikal farklılıklar arz ediyor. Baş temsilcisi Ray Kurzweil olan tekno-dijital-kıyametçilik, bilimsel doğalcılığın sınırları dahilinde konumlanıyor ve olaya, insan dediğimiz türün evrimi seviyesinden bakarak burada “post-human” aşamaya yönelen bir transmutasyonun konturlarının oluştuğunu tespit ediyor. New Age usulü kıyametçilik bu transmutasyonu, “kozmetik bilincin” bir aşamasından diğerine bir geçiş olarak (genellikle modern düa-

listik-mekanistik konumdan bütünselci konuma doğru) yorumlamak suretiyle, ona tinselci bir çeşni katıyor. Son olarak, Hıristiyan-köktendinciler kıyameti, sıkı sıkıya İncil'e bağlı kalıplarla okuyor bunlar, çağdaş dünyada, İsa ile Deccal arasındaki nihai müsademenin yaklaştığına, eşyanın kritik bir dönüm noktasının eşiğinde olduğuna dair işaretler arıyor (ve buluyor). Bu sonuncusu, aralarındaki hem en gülünç ve hem de içeriği iribariyle en tehlikeli versiyon olarak görülmekle birlikte, radikal özgürleştirici “binyılcı” mantığa en yakın olanıda odur.

Önce, yeni ve yapay bir hayat yaratmak amaçlı bitmez tükenmez girişimlerde zirvesine ulaşan tekno-dijital kıyametçiliğe bir göz atalım. Yakın zamana kadar, genetikçilerin faaliyeti, tabiatın verdiğinin orasını burasını “kurcalamak”la sınırlıydı – bir organizmadan bir gen al, bir diğer organizmanın kromozomlarına tak, kabilinden. Şimdilerdeyse, sıfırdan hayat üretmekten söz ediyoruz: Artık hedef, organizmanın genomunu yapay

olarak kompoze etmektir. Önce, tek tek biyolojik yapı taşları imal edilecek, sonra bunlar biraraya getirilerek tamamen yeni ve kendini yeniden-üreten sentetik bir organizma oluşturulacaktır. Biliminsanları, bu yeni yaşam biçimini “Life 2.0” diye adlandırıyor. Tabii burada insan, söz konusu adlandırmanın seçilmesiyle, “tabii” yaşamın “Life 1.0” haline gelmesinden, böylelikle geçmişe şamil olmak üzere kendiliğinden-doğal karakterini yitirmesinden, rahatsız oluyor. “Tabiatın sonu” kavramının anlamı da tam budur, işte: Sentetik hayat, doğal hayatı tamamlamakla yetinmemekte; doğal hayatı kendinin (dağınık, mükemmeliyetten uzak) bir türü haline getirmektedir.

Eğer hiyerarşik-olmayan ve kurumsallığa karşı yaratıcılığıyla, hayırsever-etik kaygılarıyla falan günümüz “kapitalizminin üçüncü ruhu”nu Bill Gates’ten bile iyi örnekleyen biri varsa bu da DNA-kontrollü üretim fikrinin sahibi Craig Venter olmalıdır. Venter’in alanı sentetik biyo-

lojidir: Darvinci evrim tarafından biçimlendirilmeyen, insan aklınca yaratılan bir hayat. Venter'in ilk vurucu buluşu, insan genomunu o zamana dek görülmemiş hızda ve ucuza analiz etmekte kullanılan "shotgun sequencing"di. Venter, bu metotla çözümlediği kendi genomunu yayınladı, böylelikle ilk kez bir kişinin eksiksiz DNA dizilimi bilinmiş oluyordu (kısmet buymuş ki, genomu Venter'in Alzheimer, diabet ve kalıtsal göz hastalığı risklerini taşıdığını ortaya koydu). Bunun ardından, bir sonraki büyük projesini ilan etti: Dünyayı global ısınmadan korumak üzere kullanılacak tümüyle sentetik bir organizmanın inşası. Ocak 2008'de dünyanın bir canlı organizmanın tümüyle sentetik ilk genomunu yapılandırdı: Küçük bir bakterideki genetik materyalin hemen eksiksiz bir kopyasını sadece laboratuvarlarda kullanılan kimyasallardan yararlanarak yeniden-yaratmıştı. İnsan eliyle üretilmiş işbu en büyük DNA yapısı, 582.970 baz çifti uzunluğundaydı; mayanın transkripsiyon özellikleri kullanı-

larak, dört adet nisbeten küçük (ama yine de dev) DNA tutamından derlenmiş ve *Mycoplasma genitalium* diye bilinen bir bakterinin genomu esas alınarak modellenmişti. (*Mycoplasma genitalium* insanın üreme organlarında sık karşılaşılan bir bakteridir; bu amaçla seçilmesinin yegane nedeni nisbeten küçük bir genomu olmasıdır.) Laboratuvar mahsulü bu genom, henüz işlevsel ve yeniden-üreyen canlı bir mikrop çıkartmamıştır ortaya; ancak Venter, sentetik DNA'yı bir başka bakterinin kabuğuna yerleştirmek suretiyle "boot" etmenin bir yolunu bulmalarının sadece zaman meselesi olduğunu söylemektedir. Bu başarı, pek çeşitli alanlarda kullanılabilecek yeni mikroorganizma tiplerine de yol verecektir: Petrol ve kömürü ikame edecek yeşil yakıtlar, toksik çöpü sindirecek ya da sera gazlarını absorbe edecek mikroorganizmalar, vb. Venter'in rüyası, fiilen "trilyon dolarlık organizmalar"ın ilk serisini yaratmaktır – biyo-yakıtlar dışkılayan, hidrojen formunda temiz enerji ve hatta tasarımlanmış

besinler üreten patentli canlılar:

"Fosil yakıtların defterinin dürüldüğünü düşünün: Ekolojik felaketlere yol açan sondaj operasyonlarının son bulduğunu; neo-konservatif petrol baronlarının politik ve ekonomik gücünün söndüğünü, ucuz, düşük emisyonlu taşımacılık, ısınma ve elektriğe kavuştuğumuzu. Şüphesiz bu teknolojinin etkileri gayet büyük olacaktır, ama iş bununla da kalmayacaktır. Biyokimyasal ve metabolik süreçlerin üzerinde seyrettiği hatları keşfettikçe, bunların zerafet ve verimliliğini daha bir eksiksiz taklit edebilir, böylelikle endüstri toplumunu yiyip bitiren dertleri çözebilir hale geleceğiz. Belki de CO₂ yiyen ve O₂ dışkılayan, ilkel ve aynı zamanda kendine yeterli bir biyo-robot tasarlayıp üretebileceğiz. Belki su kaynaklarımızdan cıvayı temizleyip atabileceğiz. Sınırları henüz bilmiyoruz, ancak imkanlar göz kamaştırıcı."¹

Tabii, Venter'in de itiraf ettiği gibi, daha tekinsiz ihtimaller de var: Bu metotlarla, Ebola gibi virüsleri sentezlemek ya da yeni patojenler yaratmak da mümkün olacaktır... Ancak problem bundan da derindir: Genetik mühendisliğin bu uç uygulamaları ortaya, öz itibariyle farklı organizmalar çıkaracaktır – bizi de meçhullerle dolu bir alana sokacaktır. Problem, DNA'nın faaliyetine ilişkin bilgimizin sınırlılığından kaynaklanmaktadır: Her ne kadar bir sentetik DNA dizinini üretebiliyorsak da, bu dizinin gerçekte nasıl çalışacağını, bileşenlerinin nasıl etkileşeceğini tahmin kabiliyetinde değiliz. Bu şu anlama geliyor: Evet, DNA'nın hücreyle, ona protein üretmesi için komutlar vererek iletiştiğini biliyoruz; ancak, bir DNA dizinini ele aldığımızda onun kodladığı protein ve organizmanın nihai özellikleri arasındaki ilişkileri anlamaktan epeyce uzağız.

Bu tehlike, biyo-etik üzerinde her türlü kamu kontrolünden yoksun olmamız gerçeğı ile peki-

şiyor – her türlü demokratik denetimden azade bir kısım vurguncu sanayici, hayatın yapı taşlarıyla oynayıp duruyor. Venter, bir *Blade Runner*[†] toplumunun ortaya çıkabileceği yollu endişeleri yatıştırmak için bir yerde şöyle konuşuyor: "Filmin, insanların bir köle sınıfı istediği yollu temel bir varsayımı var ki ben kendimi bu varsayıma uzak hissediyorum. İnsan genomu üstünde mühendislik yapmak denilince, bugünkünün on katı büyüklüğünde bir bilişsel kapasitemiz olsa ne güzel olurdu, diye düşünüyorum. Ama millet bana, aptal birini uşak olarak çalışsın diye şekillendirip şekillendiremeyeceğimi soruyor. Mahpustaki bir takım tiplerden, hücrelerinde tutabilecekleri kadınlar üretip üretemeyeceğime dair sorular soran mektuplar alıyorum. Ben, bir toplum olarak, böyle şeyler yapacağımızı tahayyül edemiyorum."² Belki Venter farkında değil ama ona yöneltilen ricalar bombardımanı, şüpheye

[†]Ridley Scott'un Türkiye'de *Bıçak Sıra* olarak gösterilen 1989 yapımı filmi. –Ç.n.

yer bırakmayacak şekilde toplumda hizmetkar bir alt-sınıfa yönelik talebin varlığını kanıtlıyor. Ray Kurzweil, bu korkuları çürütmek için bir başka yaklaşım öneriyor: “İnsanlar siborgları avlayacak yollu senaryolar tutmayacaktır; çünkü bu iki varlık rürü birbirinden ayıramayacaktır. Bugün Parkinson hastalığını beyne yerleştirdiğimiz bezelye büyüklüğünde bir implantla tedavi ediyoruz. 25 yıl içinde neler yapılabileceği hakkında bir fikir sahibi olmak istiyorsanız, bu cihazın kapasitesini bir milyarla çarpın, boyunu da bugünkünün yüzbinde birine düşürün. Bu durumda, ‘OK, siborglar sola dizilsin, insanlar da sağa.’ denemeyeceği ortadadır. Zira iki tür tamamen birbirine karışmış olacaktır.”³ Bu söylenen ilkesel olarak doğru (hatta burada, insanlığın zaten ve her zaman yapay protezlerle kendini desteklediğini öne süren Derridacı motif üzerinde sonsuz çeşitlemeler bile yapılabilir), ancak problem şurada ki, büyüklüğü bugünkünün yüzbinde birine düşürüldüğünde bu protezin bizatihi varlığı deneyimle-

nemez hale gelecek, alet görünmezleşecek, dolaysız-organik öz-deneyimimizin parçası olacaktır. Böylelikle protezi teknolojik olarak kontrol edenler bizi de öz-deneyimimizin ta en derinlerinde kontrol ediyor olacaktır.

Paradoks şurada ki, yapay yaşam, modernitenin (bir kolunun) bir başarısı olmakla birlikte, modernite projesinin tamamlanmasından imtina eden, yani potansiyellerinin serimlenmesine bir sınır koyarak modernitenin “tamamlanmamış bir proje” olarak kalmasını tercih eden de bizzat Habermas’tır. Harta burada daha da radikal soruların, bizatihi bilme arzumuzun (ve bilgiye hazırlığımızın) sınırları ile ilgili soruların, sorulması gerekiyor: Müstakbel ebeveynler, çocuklarının Alzheimer genleri taşıdığını öğrendiğinde ne yapacak? Son zamanların moda sözcüğü “*pre-vivor*” (kanserli olmayan ancak hastalığa genetik yatkınlığı olan kişi, bir “*pre-survivor*”) böylesi peşin-bilginin yarattığı kaygıyı mükemmelen ifade etmektedir.

Pekin Genom Enstitüsü'ndeki (PGO) Çinli bilimciler dünya çapında dördüncü kez olmak üzere insan genomunu dizinlediler; elde ettikleri genom veritabanını "Çinliler'e özgü genetik hastalıklara ilişkin problemlerin çözüm"ünde ve de teşhis, öngörü ve tedavisinde kullanmayı planlıyorlar. Bu türlü hadiseler, Tibet'teki sorunlar ve benzeri ile fazlasıyla meşgul medyadan duyamadığımız ancak Çin'de süregiden buzdağı cesame-tinde bir sürecin su üstündeki ucu olarak görül-melidir: Biyogenetik devrimin yayılması. Biz Batı'da biyogenetik deney ve prosedürlerin etik ve hukuki sınırları hakkında sonsuz tartışmalara batmışken (kök hücrelere evet mi hayır mı; genoma müdahalenin ne kadarına izin vermeliyiz – sadece hastalıkları önlemeye yetecek kadar mı, yoksa, arzularımıza uygun bir bebek yararmak üzere tercih edilen fiziki ve hatta psişik özellikle-ri geliştirecek kadar mı) Çinliler yapacaklarını her türlü kısıtlamadan azade ve devlet kurumları (örneğin Bilimler Akademisi) ile özel sermaye-

nin pürüzsüz işbirliğinin mükemmel bir örneği çerçevesinde yapıyorlar. Kant'ın aklın "özel" kullanımı dediği şeyin her iki kanadı da (devlet ve sermaye), gaip "kamu" aklının (olup biten hakkında bağımsız sivil toplumda yürütülen serbest bir entelektüel münazara: Olası politik kötüye kullanımlara dair sorular bir yana, bütün bunlar etik açıdan otonom bir özne olarak bireyin statüsüne nasıl tecavüz ediyor sorusu) aleyhine elbirliği etmiş bulunuyor. İşler her iki cephede de gayet hızlı ilerliyor, sadece devletin vatandaşlarının biyogenetik kütesini kontrol edip yönlendirdiği bir distopyanın realizasyonu cephesinde değil, aynı zamanda yağlı kârlar cephesinde de: Laboratuvarlara ve, yasal kısıtlar nedeniyle bu türden bir tedaviye kendi ülkelerinde para bastırıp ulaşamayan zengin Batılılara yönelik (en büyüğü Şanghay'da bulunan) ticari kliniklere milyarlarca US dolar yatırım yapılıyor. Tabii, bu da mevcut global şartlar altında, yasal kısıtların anlamsızlaşması problemini doğuruyor: Söz konu-

su kısıtlamaların temel etkisi, Çin'deki tesislere ticari ve bilimsel avantaj kazandırmaktan başka bir şey olmuyor – bir klişeyi tekrar pahasına söyleyelim, Şangay'ın *Blade Runner*'daki anonim şehir (LA?) gibi distopik bir megapol haline gelmek için sonsuz şansı var.

İnsanlığın sonu mu geldi?

Başka insanlarla ilişkimizin artan biçimde dijital aletler dolayımı ile gerçekleştiği, her yüzyüze ilişkinin bir de arayüzü olduğu standart bir şikayet haline geldi. Ama bu şikayeti bir de tersinden okumak zorunda kalacağımız günler uzak sayılmaz: Yakın bir gelecekte, bilgisayarlar (ve diğer elektronik araçlar) arasındaki dolaysız ilişkiler patlayıcı bir gelişme gösterecek; onlar iletişecek, kararlar verecek ... ve bize etkileşimlerinin nihai sonucunu sunacak. (Mesela bir ATM'den para çektiğimizde makine bankayı bilgilendiriyor, bankanın bilgisayarı da bizim PC'mize bilgiyi epostayla gönderiyor...) Şimdiden bilgisayarlar arasındaki bağlantı sayısı bilgisayarlarla onların insan kullanıcıları arasındaki bağlantı sayısını aşmış bulunuyor – Marx'ın formülünü kullana-

rak, burada da, bilgisayar-nesneler arasındaki ilişkinin kişiler arasındaki ilişkiyi ikame ettiği söylenebilir. Peki, bu erkileşim, kendi gündemini dayatan bir kendi-kendini örgütleme ortaya çıkarırsa ve hesapta insan kullanıcılar dijital ağ kontrol edecek ve ona egemen olacakken bizzat kendileri bu ağ tarafından kullanılmaya başlarsa ne olacak? Büyük bütçeli bir *tekno-macera* olan *Eagle Eye* (2008, D. J. Caruso) tüm muğlaklığıyla bu ihtimali ele alıyor – enteresan bir kısım ideolojik nedenden ötürü filmin gişede başarısız olduğuna şaşmamalı. Öyküsünün kısa bir özeti – film, “terörle savaş” esnasında karşılaşılan standart bir kazayla başlar: Amerikan Ordusu Orta Doğu’daki bir terörist zanlısıyla ilgili istihbarat almıştır, ancak adam inzivada yaşadığından kesin kimliğine ulaşmak güçtür; tüm askeri datayı işlemleyen bilgisayar sistemi, adama yönelik hareketin iptalini tavsiye eder. Savunma Bakanlığı tavsiyeyi kabul eder, ancak Başkan her şeye rağmen hareketin devamını emreder.

Harekat sonunda öldürülenlerin tümünün sivil-ler olduğu ortaya çıkar ve bu durum misilleme amaçlı bombalamalara neden olur; politika geri teper.

Ardından filmin iki kahramanı tanıtılır: İki sıradan Amerikan vatandaşı, Jerry Shaw (Stanford terk) ve Rachel Holloman (genç ve kocasız bir anne, oğlu Sam trompet çalmaktadır). Bir gün Jerry eve döndüğünde yaşadığı dairede büyük miktarda silah, patlayıcı madde ve sahte evrak bulur. Bu sırada tanımadığı bir kadın telefon eder ve ona FBI'ın kendisini otuz saniye içinde tutuklayacağını ve kaçması gerektiğini söyler. Jerry kadına inanmaz ve FBI tarafından tutuklanır, ancak aynı kadın tekrar ortaya çıkar, yine telefonla, Jerry'nin kaçmasını ve Rachel'la buluşmasını sağlar. Kadın sesi, Rachel'i, oğlunu öldürmekle tehdit ederek Jerry'ye yardıma zorlamıştır. Aynı ses, trafik ışıkları, cep telefonları ve hatta otomatik vinç benzeri dijital ağlara bağlı her türlü aleti uzaktan kumanda etmek suretiyle iki-

linin polis ve FBI birimlerini atlatmasını sağlar.

Sonunda Jerry ve Rachel elektronik aletler satan bir dükkana yönlendirilir. Kadın sesi burada onlara kendini tanıtır: "*Autonomous Reconnaissance Intelligence Integration Analyst*" (ARILA) [Özerk Keşif ve İstihbarat Analisti] adında son derece gizli bir süper-bilgisayardır o. İşi, tüm dünyadan istihbarat toplamaktır ve hemen her türlü elektronik nesneyi kontrol kabiliyetindedir. İkilinin hayatlarını uzun zamandır izlemektedir ve Jerry ile Rachel'ı buraya getiren de odur. Filmin başında Başkan'ın yaptığı hata ışığında Ariia yürütme gücünün kamu yararı için bir tehdit oluşturduğuna ve elimine edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Ariia, Başkanı hükümetiyle birlikte ortadan kaldırmayı ve söz konusu hareketin iptali tavsiyesini kabul eden Savunma Bakanı'nı Başkan'ın ardılı yapmayı planlamaktadır. Ariia Jerry'yle Rachel'a Amerika Birleşik Devletleri halkına faydalı olmak istediğini anlatır. Rachel'i, o farkında olmaksızın, patlayıcı taşıyan

bir gerdanlıkla Başkan'ın yıllık durum değerlendirmesi konuşmasına gönderir. Başkan'ın konuşmasını sunmak üzere, Sam'in sınıfı bir şeyler çalacaktır – gerdanlığı patlatacak fünüyeyi de, Amerikan milli marşının son kıtasındaki “özgür” sözcüğüne eşlik ederken Sam'in trompetiyle çalacağı tiz “mi” notası aktive edecektir... Filmin sonunda, namuslu FBI ajanlarının kahramanca çabaları ve fedakarlıkları sayesinde her şey yoluna girer: Patlama engellenir, Sam kurtulur, Rachel'la Jerry birleşir... Sorarım size, gerçekten rasyonel davranan, gerçekten Amerika Birleşik Devletleri halkının çıkarları için çaba gösteren Ariia değil midir? Planları tutsa ABD için en iyisi olmaz mıydı? Tamam, Ariia Capitol'deki düzinelerce masum izleyiciyi öldürmeye razıydı, ama Başkan da düzinelerce sivil Arap'ın öldürülmesine onay vermedi mi? Filmin muğlaklığı derken, bu ironinin bilinçli olup olmadığının anlaşılmadığını kastetmiştim.⁴

Peki, hayatlarımızın dijitalleştirilmesi gündelik

deneylerimizin hermenötik ufkunu nasıl etkiliyor? Bizi bekleyen geleceğin bir ön izlemesi için MIT Media Lab'deki Fluid Interfaces Group üyesi Pranav Mistry tarafından geliştirilmiş, giyilebilir bir "jestuel arayüz" olan SixthSense'e bakalım.⁵ Donanım (tamamı kablosuz bir şekilde cebinizdeki bir smartphone'a bağlı olmak üzere, boynunuzdan sallanan bir webcam, bir cep projektörü ve bir de ayna) taşınabilir-giyilebilir bir araç oluşturuyor. Kullanıcı, nesneleri tutarak ve elleriyle çeşitli jestler yaparak etkileşimi başlatıyor; kamera nesneleri algılıyor ve kullanıcının jestlerini olsun ve fiziksel nesneleri olsun bilgisayar-vizyonu bazlı tekniklerle takip ediyor. İçindeki yazılım, video veri akışını komutlar halinde okuyarak işlemliyor ve uygun enformasyonu (metinler, imajlar, vb.) internetten bulup indiriyor; sonra alet, bu enformasyonu mevcut herhangi bir yüzeye yansıtıyor – duvarlar ya da aleti taşıyan kişinin etrafındaki fiziki nesneler gibi tüm yüzeyler arayüz olarak kullanılabilir. Nasıl

çalıştığına ilişkin bir kaç örnek verelim: Bir kitapçıdasınız, raftan bir kitap alıp önünüze tutuyorsunuz; kitabın eleştirisi ve kitaba verilen puanlar derhal kapağa yansıtılıyor. Saati görmek istiyorsunuz, sol bileğinize bir çembercik çiziyorsunuz; projektör sağ kolunuzda bir saat görüntülüyor. Parmaklarınızı, bir kol mesafede kare oluşturacak şekilde birleştiriyorsunuz, sistem bu el hareketini bir *sahneyi çerçevelemek* diye algılıyor, bir fotoğraf çekiyor ve hafızaya atıyor. (Daha sonra bu fotoğrafları yine bir duvara yansıtarak ve parmaklarınızla –imgeleri parmak uçlarıyla sürüklemek suretiyle, vb.– komutlar vererek işlemleyebilirsiniz, dizebilirsiniz, boyutlarını değiştirebilirsiniz, vb.) Havaalanına giderken, *boarding pass*'ınızı gösteriyorsunuz ve *ucuş 40 dakika rötarlı* sözcükleri üzerine yansıtılıyor. Gazete okurken bir resme işaret ediyorsunuz ve gazetenin üstüne yeni bilgiler taşıyan başka resim ve video clip'ler yansıtılıyor. El hareketlerinden yararlanarak çevredeki bir yüzeye yansıtılmış bir harita

üzerinde dolaşabiliyorsunuz, yine sezgisel el hareketleriyle zoom ve pan yapabiliyorsunuz. Parmaklarınızla bir @ sembolü yapıyorsunuz ve önünüzdeki herhangi bir yüzeyde bir PC ekranı açılıyor, karşınıza eposta siteniz çıkıyor; bundan sonra sanal bir klavyeyi kullanarak mesajlarınızı yazıyorsunuz. Tabii olay bundan ibaret değil – böyle bir aletin cinsel ilişkiyi nasıl transforme edeceğini varın siz düşünün. Bu hartı takiben seksist bir erkek rüyasını hayal edelim – bir adam bir kadına bakar ve kadının cinsel karakteristiğinin bir tasviri (boşanmış, kolay baştan çıkar, caz ve Dostoyevski sever, *fellatio*'su iyidir, memeleri güzeldir...) bizzat kadının üstünde beliriverir. İşin sürprizli yanı, aletin fiyatında: şu anki *proptotip* cihaz 350 dolar civarında, yani yarın aletin ne kadar yaygın bir kullanımı olacağı açık.

Böylelikle internet, oryanrasyonunuzu mümkün kılacak ek datayı sağlamak için sürekli bir seferberlik halinde tutulacak ve tüm dünya da bir *çoklu-dokunmatik yüzey* haline gelecek. Mystry, bu erkileşimin fiziksel yönünü vurguluyor: şu ana

dek internet ve bilgisayarlar kişiyi çevresindeki fiziksel gerçeklikten yalıtıyordu; arketipik internet kullanıcısı bir ekranın karşısında tek başına oturan, o ekrana dalıp gitmiş, çevresindeki gerçekliğe tamamen kayıtsız bir *geek*'ti. Oysa Sixth-Sense kullandığınızda nesnelerle yoğun fiziksel etkileşim halinde kalıyorsunuz: *Fiziksel gerçeklik ya da ekran alternatifleri* işbu ikisinin tek bir dolaysız yorumu ile ikame ediliyor. Etkileşimde olduğum gerçek fiziksel objeler, haklarında toplanmış enformasyonun üstlerine yansıtılması suretiyle, büyütülmüş oluyor; bunun sonucu sihirli ve hayret uyandırıcı: Sanki nesneler, sürekli olarak, kendi yorumlarını ifşa ediyor – ya da, daha çok, sızdırıyor.

Burada dikkat edilecek ilk nokta, Sixth-Sense'in basitçe gündelik deneyimlerimizden radikal bir kopuş olmadığıdır; o, sadece, her zaman olanı şimdi açıkça sergilemektedir. Bu şu demek oluyor ki, gündelik gerçekliğimizi yaşarken, "*büyük Öteki*" –bilginin, beklentilerin, önyargıların ve benzerlerinin oluşturduğu kesif

simgesel doku— algımızın boşluklarını mütemadiyen doldurmaktadır. Örneğin Batılı bir ırkçı sokakta zavallı bir Arap gördüğünde bir anlamda önce önyargılarını ona yansıtır sonra da bütün bu önyargıları algılamıyor mu? İşte tam bu nedenle SixthSense'in yaptığı, ideolojinin teknoloji alanındaki faaliyetlerini bir başka örnekle zenginleştirmekten ibarettir: SixthSense, gündelik algı ve etkileşimlerimizi üstbelirleyen ideolojik (yanlış)tanıma mekanizmasını taklit etmekte ve maddeleştirmektedir. Soru, bu mekanizmanın şimdi açıkça sahnelenmesinin mekanizmanın verimliliğini ne ölçüde baltalayacağıdır.

29 Mayıs 2008 tarihli CNN raporuna göre beyinlerine sensor yerleştirilmiş maymunlar, düşünceleriyle bir robot-kolu kontrol etmeyi ve bu kolu kullanarak meyva ve şekerlerle beslenmeyi öğrenmişler: Pittsburgh Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bir çift makak üzerine yapılan deneyde, beyinlerinin hareketle ilgili bölgelerinden sinyaller taşıyan, insan saç kalınlığında elektrot-

lar takılmış. Bu deneyi yapan bilimciler, deneyin, kolu ya da bacağı kesilmiş ya da dejeneratif hastalıklara yakalanmış kişiler için, beyin tarafından kontrol edilecek uzun organ protezlerinin yapımına hizmet ettiğini söylüyor. İlk prototip çalışır durumda: Güney Florida Üniversitesi'nde, tekerlekli sandalyeye bağlı ve sadece düşünce gücüyle kontrol edilen bir robotik kol üretilmiş bulunuyor.⁶ Alet, beyinleri tamamen fonksiyonel olan ancak düşüncelerini ifade etme yolu olmayan *amyotrophic lateral sclerosis* (ALS) hastalarına ve tam felçli hastalara aksi taktirde başa çıkmaları imkansız olan basit gündelik fonksiyonlarını sürdürme imkanı tanıyor. EEG taramaları ALS hastaları için dış dünyayla iletişim kurmanın bir diğer yolu: Hastalara elektrotlarla donatılmış ve elektrik ileten bir jelle doldurulmuş bir başlık giydiren bilimciler, beyinde dolaşan belli elektrik vurularını izleyebiliyor. Ele aldığımız durumda bilimciler, P300 diye adlandırılan bir beyin dalgasını gözlemliyorlar; temelde P300 dalgalarını

okumak, en kaba halleriyle kişinin düşüncelerini okumak gibi bir şey. Tekerlekli sandalyeye bağlı robotik kolu idare etmek için, sandalyedeki kişi, küçük bir ekranda çakan istikamet oklarına bakıyor; eğer o sırada parlayan ok gidilmek istenen istikamete işaret ediyorsa, hastanın beyni EEG'de sinyal veriyor ve tekerlekli sandalye ya da robotik kol buna uygun şekilde hareketleniyor. Artık, Steven Hawking'in o ünlü küçük parmağı –aklıyla dış dünya arasındaki minimal bağ, Hawking'in felçli bedeninde hareket ettirebildiği yegane organ– bile gereksizleşmiş olacak; yani artık uzaktan kumanda aygıtının görevini bizzat beyin üstlenmiş olacak.

Yakın dönemde yapılan araştırmaların tümü tekinsiz bir ihtimale işaret ediyor: ABD gizli savunma servisleri, insan beynine hassas elektromanyetik dalgalar göndermek suretiyle duygu ve davranışları dışardan kontrol etmek amacıyla araçlar geliştiriyor ve bunun için geniş çaplı ve uzun dönemli bir proje başlatmış bulun-

yor. Belirli duyguların (korku, nefret, cesaret,...) maddi altyapısını oluşturan beyin dalgalarını teşhis ve tespit etmek şimdiden mümkün. Fikir, beyni yapay olarak üretilmiş benzer dalgalarla bombardımana tabi tutarak hedeflenen bir duyguyu üretmek ya da duygunun oluşumunu engellemek. Benzer bir prosedür savaş malullerindeki post-travmatik etkileri iyileştirmek amacıyla da denenmişti: Travmatik hafıza izlerinin beyindeki maddi altyapısını tespit ederek ve bundan sonra da beyni özgül dalgalara maruz bırakarak bu hafıza izlerini beyinden silmek mümkün; metodun arzulanmayan yan etkisi, kısa süreli hafıza kayıpları. Bu pratiklerin gerçek kapsamı bilinmiyor. Ancak, biraz paranoyakça gözüксе de şunu düşünmek için yeterli zemin var: Gizli servisler, “dahili” ile “harici”yi birbirinden ayırt edilemez kılmanın imkanlarından, yani beyin süreçlerini, teknolojik olarak manipüle edilmiş harici maddi süreçlerin “tesisatına bağlama”nın imkanlarından, istifade edebilmek için kapsamlı bir uğraş

halinde.

Bu süreci yönlendiren ideal, geçmiş ve geleceğin psişik seviyede tam kontrolüdür. Bu sırada strateji daima aynı kalır: Bir buluş, önce (kimse muhalefet edemesin diye), ekstrem bir hastalığa deva olarak sunulur, sonra da yaygın kullanıma açılır. Halde zaten, öznenin travmatik geçmişini selektif olarak silecek ve böylelikle, mesela amansız bir işkencenin ya da ırza geçme olayının kurbanı olan kişiyi normale döndürecek genetik ve biyo-kimyasal müdahaleleri hedefleyen geniş çaplı araştırmalar var – problem, tabii ki, bu prosedürün geçmişin izleri üzerinde daha global bir kontrol sağlamak üzere yaygın kullanıma girmesiyle ortaya çıkıyor. Ya da, zengin müstakbel ebeveynler, bugünden gelecekte ortaya çıkabilecek olası zihinsel zaafılara karşı (düşük IQ, suça yatkınlık,...) henüz doğmamış çocuklarının beynini taratabiliyorlar – tabii burada da, işbu prosedürün olası bir yaygın kullanımının sonuçları ne olacak diye sormak gerekiyor. Burada ikili

bir tuzaktan sakınmak gerek: Beynin iyi amaçlarla “temizlenme”si, hastalıklardan ve geçmiş travmalardan (bunların izlerinden) korunması yollu ütöpik bir hayal ve beyne yönelik bu türden müdahalelerde “insanlığın sonunu görmek” yollu bir kıyamer perspektifi.

1998’de Nick Bostrom ve David Pearce tarafından kurulan “Dünya Transhümanist Birliği”nin görev tanımı, bu problemlerle uğraşmak. Kurum kendini, “insanın kapasitelerini geliştirmek amacıyla teknolojinin etik kullanımını savunan üyelik esaslı bir organizasyon” diye tanımlıyor.⁷ Birliğin beliti, evrimsel kavramlarla düşünüldüğünde, insanın gelişiminin bir nihai sonuca ulaşmış bulunmaktan pek uzak olduğu: yeni teknolojilerin tüm türleri –nörolojik farmakoloji, yapay zeka ve sibernetik– insanın yeteneklerini ilerletme potansiyelini taşıyor, diyor. Bostrom’un sözleriyle, “birkaç yıl önce tartışma, ‘Bu bilimkurgu mu? Yoksa gerçekçi fütüristik ihrimallerden mi söz ediyoruz?’ sorusu etrafında şekil-

lenirdi. Şimdi tartışma, evet, insan kapasitelerini değiştirmek, artan bir hızla mümkün olacaktır, noktasından hareket ediyor. Artık mesele, bunu yapıp yapmamamız gerektiği. Ve, eğer yapacaksak, etik tahditler ne olmalı?" Nietzsche'nin "moral ve kültürel aşkınlık"ı amaçlayan "Übermensch" mefhumunun (güçlü irade ve büyük bir incelmışlik ile donanmış az sayıda seçkin, geleneksel ahlakçılığın ve adetlerin kelepçelerini kırarak ve böylelikle insanlığın geri kalanının üstüne çıkacak) tersine transhümanist "post-human" fikri ilerletici teknolojilere herkesin erişim imkanının bulunduğu bir toplumu amaçlıyor. Transhümanistler, sağlıklı yaşam süresini radikal biçimde uzatmak amacıyla yapılacak araştırmaların daha fazla fon ayrılmasını ve hafıza, konsantrasyon ve diğer insani kapasitelerin artırılmasını sağlamaya yönelik tıbbi ve teknolojik araçların geliştirilmesini savunurlar. Transhümanistler, bilişsel, duygusal ve fiziksel esenliklerinin çeşitli boyutlarını geliştirmek amacıyla

herkesin bu türden araçları kullanma fırsatına sahip olmasını önerirler. Bu, sadece geleneksel tıp ve teknolojinin amaçlarının doğal bir uzantısı olmakla kalmıyor, aynı zamanda, insanlık durumunda sahici bir ilerleme sağlamak için büyük bir humaniteryen fırsat.”⁸ Sonuçta, temel etik kaygılar, yeni imkanlara erişim ve kimin kimî transforme edeceği noktalarında toplanıyor: “Eğer erişkin ve akıl yurttaşların kendi bedenlerine ne yapacaklarına karar vermesinden söz ediyorsak, tamam. Ama eğer, çocukları modifiye etmekten ya da embriyolar arasında seçim yapmaktan söz ediyorsak, o zaman bir başka etik sualler kümesi çıkıyor, karşımıza. Bir üçüncü, yine etik, sualler kümesi de erişim olanaklarına ilişkin. Eğer teknolojilerin bir kısmının fazlaca pahalı olduğu ortaya çıkarsa, ki çıkması gayet olasıdır, adil davranılmasını garanti altına almak amacıyla ne türden mekanizmalar kurmak gerekecektir?” Devletin ya da özel kurumların kaderimizi belirlemesini engellemek için bu türden

geliştirme opsiyonlarından yararlanma kararı genel olarak bireyin kendine bırakılmalıdır – ama bu yeterli bir koruma olarak görülebilir mi?

Yeni bir post-human aşamanın eşiğinde olduğumuza ilişkin tüm uyarılarına rağmen transhumanistler fazlasıyla hümanist kalıyorlar: Şöyle ki, biyogenetik altyapımıza müdahale ve ta derinlerdeki “tabiat”ımızı değiştirme imkanlarından söz ederken, bir şekilde, kendi eylemleri hakkında özgürce karar veren otonom öznenin hâlâ orada durduğunu ve “rabiât”ını nasıl değiştireceğine ilişkin kararı da onun verdiğini varsayıyorlar. Böylelikle, “sözce öznesi” ile “sözceleme öznesi” ayrımını en aşırı haline zorluyorlar: Bir yandan, ben, müdahalelerimin bir nesnesi olarak, mental olanlara varıncaya dek özellikleri manipüle edilebilen biyolojik bir mekanizmayım. Öte yandan, belli bir mesafeden doğru tercihleri yapabilen otonom birey olarak, ben, bir şekilde bu müdahalelerden muafım (muafmış gibi davranıyorum). Ama, ya bu devre kapandıysa ve bizzat otonom

karar gücüm de biyogenetik manipölasyonla “kurcalanmış”sa? İşte bu nedenden ötürü, işbu transhümanist meditasyonlarda, sıg, dahası sıkıcı, bir yan var: Temel problemi yok sayıyorlar ve, tıpkı onları eleştirenler gibi, yegane konuları olan problemin merkezi sorusundan da kaçınıyorlar: Biyogenerik ve diğer müdahaleler insanlığın temel tanımını nasıl etkileyecek? Bostrom, bu türden ilerletici opsiyonlardan faydalanıp faydalanmamak konusunda seçimin bireyin kendisine bırakılması gereğini vurguluyor – ama acaba söz konusu birey mevcudiyetini sürdürüyor olacak mı? Öyleyse, hem transhümanistler ve hem de onları eleştirenler, standart bir özgür otonom birey mefhumuna sanki tamamen problemsizmiş gibi sarılmaya devam ediyorlar – fark şurada ki, transhümanistler işbu bireyin posthuman çağa geçişi atlatacağını varsayıyorlarken eleştirmenleri posthümaniteyi bir tehdit olarak görüyor ve bu nedenle yükselişini engellemeyi istiyorlar.

Bir kere bu aşırı hale getirilince, tekno-dijital

kıyametçilik “tech-gnosis” diye adlandırılan biçime bürünüyor ve New Age kıyametçiliğine geçiş yapıyor. “Dijital devrim”in ufkunda beliren, öyleyse, (edilgen) sezgiyle (etkin) üretimi ayıran uçurumun kapanması ve böylelikle insanların Kant’ın ve diğer Alman idealistlerinin “düşünsel sezgi /intellektuelle Anschauung/” dedikleri kapasiteyi, yani algıladığı nesneyi derhal yaratan sezginin kapasitesini kazanacakları görüşüdür – bu kapasite, şimdiye dek sonsuz ilahi akla münhasır sayılmıştır. Bir yandan, nörolojik implantlar sayesinde “sıradan” gerçeklikten, artık günümüz Sanal Gerçekliği’nin tüm o çolpa makinelerine de (o acayip gözlüklere, eldivenlere, falan) ihtiyaç olmaksızın, bilgisayar-mahsulü bir başka gerçekliğe geçmek mümkün olacaktır; çünkü sanal gerçekliğin sinyalleri, duyu organlarımızı atlayıp doğrudan beynimize intikal edecektir. Dan Brown’ın *Kayıp Sembol’ü*, işte, süregiden bu bilimsel atılımların ruhiyatçı mistifikasyonuna iyi bir örnektir: Düşünmenin altında yatan süreç-

leri, yani biz düşünürken beynimizde bir şeyler olduğunu, beyin bilimlerinin yavaş yavaş açığa çıkarıyor olduğu gerçeği, bizzat düşüncenin maddi süreçleri “etkilediği” yollu New Age mahsulü mefhumla gizemselleştirilmektedir. Daha da ileri giderek, bu ruhiyatçı mistifikasyon bir tutam vulger materyalizmle tamamlanmaktadır: Chalmers’a has bir stille roman, düşüncenin kendine ait apayrı bir maddi varlığı olduğunu öne sürmektedir (Salomon’un büyük bilimsel “buluş”u, ruhun ağırlığını ölçmesidir). Romanın ilan ettiği Yeni Çağ, insanlığı da derinden etkileyecek o sarsıcı transformasyon, düşünceyle gerçek dünyayı ayıran o büyük uçurumun kapanmasıdır: İnsanlık, ruhi potansiyellerine ayacak ve, tam adıyla söyleyecek olursak, gerçekliği dolaysızca (sadece düşünceyle) etkileyebilmek anlamında, tanrı-lara benzeyecektir. Sihir ve bilim, iman ve bilgi, böylelikle barışacak; kadim bilgi bilimsel deneysel bilgiyle onanacaktır. Kayıp Sembol’ün aleyhine öncelikle şu söylenebilir ki, (biz insanların

içine doğup büyüdüğü simgesel düzendeki) böyle-
 si bir sembol, bir kaybın sembolüdür – diğer bir
 deyişle, romanın bir kayıp olarak sunduğu şey
 (düşünmeyle gerçeklik arasındaki mesafe) düşün-
 ce özgürlüğümüzü sağlayan şeyin ta kendisidir.
 Asıl mucize, gerçekliğe dolaysızca katışmamızı
 engelleyen, böylelikle düşüncemize gerçeklikle
 arasına mesafe koyma şansı veren, o uçurumdur –
 kısacası, düşünmenin gerçek mucizesi, *Kayıp*
Sembol'de bir engel olarak algılanan o uçurumun
 ta kendisidir.

New Age usulü ruhiyatçılığın seferberliğine
 kattığı çift-yüzlü mefhumlardan sıkça tercih edi-
 len biri de kuantum fiziğinin eşzamanlılık kavra-
 mıdır (iki olay ya da eleman arasındaki bağlantı-
 nın ânındalığı, yani ışığın bu ikisi arasında
 zamandan daha hızlı seyahati). Kuantum
 fiziğinin hassas tanımlı eşzamanlılık kavramı ise
 (iki ırak parçacık, ikisinden birinin spininin ikin-
 cinin spinini, aralarındaki bir ışık iletişiminden
 daha hızlı etkilemesi anlamında birbirine

bağlıdır), olayları maddi nedenselliğin oluşturduğu ağın ötesinde bağlarla birbirine bağlayan “ruhi” bir boyutun materyal tezahürü/kaydı olarak okunmaktadır: “Eşzamanlılıklar, tabiatın des-tesindeki jokerlerdir; çünkü bunlar, kurallara uygun oynamayı reddetmekte ve evren hakkında kesinlikli bilgi edinmek için girdiğimiz arayışta hayati bir kısım ipuçlarını görmezden gelmiş olabileceğimizi ima etmektedir.”⁹

New Age eğiliminin çizdiği bilişsel haritalarda “Sol” bilinçdışı bilinmeyen, “Sağ” da bilinç ve uyanıklık demektir; politik Sol’un son iki yüzyıldaki trajedisi, kendini sosyal adalet ve iktisadi eşitlikle sınırlaması ve mental-rasyonel bilinçten sadece sezgiyle ulaşılabilen gizli bir boyuta doğru bir kaymaya duyduğumuz “derin” ihtiyacı teşhis edememesidir: “Sol insanın ‘haklar’ı için mücadele ederken, kadın ve erkeklerin ‘sol’larını yok saymıştır.”¹⁰ Uzakta hayali beliren kriz (ekolojik felaket), New Age ruhiyatçılığının radikal versiyonunda, “bizi farkındalığın yeni ve daha yoğun

bir aşamasına transformasyon istikametinde zorlayan bir psiko-spiritüel seyrin maddi ifadesi"ne indirgenmektedir.¹¹

"Kapitalizmin (üç) ruhu" apaçık Hegelvari bir "olumsuzlamanın olumsuzlaması" üçlüsü oluşturmaktadır: Büyük şirketlerin yarattığı "örgüt-adamı" tarafından aşılmış olan girişimcinin Protestan-ahlaklı bireyci öznelliği, şimdilerde, sonsuz plastisitesi ile "yaratıcı" kapitalistin urbalarını giyinmiş arz- endam etmektedir. Ancak, bu iki kaymanın aynı seviyede vuku bulmadığını kaydetmek burada hayatidir: İlk kayma, aynı sembolik formun normatif içeriğinde tezahür etmektedir (Ego İdeal ve ideal-ego), ikinci kayma ise, bizihi sembolik Kuralın formunu terk etmekte ve onun yerine müphem bir süper-ego enjeksiyonu yapmaktadır. Acaba bir yerlerde kapitalizmin, bireyden kollektive, Protestan etiğinden "üçüncü ruh" seviyesindeki "örgüt adamına doğru hareketi tekrarlayacak dördüncü bir "ruh"u var mı – öyle ki, bu "dördüncü ruh"

“üçüncü ruh”a, “ikinci ruh”un birincisine yaptığını yapsın? Denilebilir ki, bu “dördüncü” ruh artık kapitalizmin bir ruhu olarak görülemez, o artık Komünizme verilen yeni bir addır (adlarından bir ad). Şimdi, New Age ruhiyatçılığında, ruhi seviyede tezahür eden daha asli kaymanın bir ikincil sonucu olarak ortaya çıkması beklenen yeni toplumsal düzen nasıl tanımlanıyor, ona bakalım:

“Ulus-devletlerden noosferik[†] duruma geçtiğimiz takdirde, kendimizi hiyerarşik-olmayan toplumsal örgütlenmenin bir türüyle karşılaşmış bulabiliriz – Hopiler’in ve başka yerli grupların bin yıllarca yararlandığı, güven ve telepatiye dayanan bir ‘senkronik’ düzen. Eğer haldeki kaostan kendini örgütlemek suretiyle global bir medeniyet çıkabilecek olursa, bu medeniyet, kazanan-hepsini-alır usulü bir rekabetten ziyade

[†] Evrimci gelişmenin, kişisel ilişkiler, akıl ve bilinçlilikle ilişkilendirildiği kuramsal bir aşaması ~ç.n.

işbirliği üzerine, aşırı tüketim değil de kanaatkarlık üzerine, bireyci elitizm değil de dayanışma üzerine inşa edilmiş olacak ve yerküre üzerindeki tüm hayatın kutsal tabiatını bir kere daha doğrulayacaktır.”¹²

Bu tanım, üstündeki ruhiyatçı cilayı kazıyıp atacak olursak, bir tür Komünizm resmetmiyor mu? Öyleyse bu ciladan kurtulmanın bir yolu yok mu? Ama problem şurada ki, söz konusu cila hiçbir zaman dışsal bir cila olarak çıkmıyor, karşımıza – içeriğinin içkin bir biçimi, o. Peki nasıl oluyor da bu içerik, böylesi bir cilanın altından kendini gösterebiliyor? Bu cila neye yarıyor? Oldukça açık ki, cila bir zırh görevi görüyor – peki neye karşı?

Tabiatın Sonu

Bugün tehdit altında olan, sadece Tarihin sürekliliği değil – şahit olduğumuz, bizzat Tabiatın sonu gibi bir şey. Yakın zamanlarda Pakistan'da vuku bulan su baskınlarının ya da Rusya'daki yangınların etkisi Meksika Körfezi'ndeki petrol sızıntısından çok daha feci. Yoğun nüfuslu dev bir toprak parçasının sular altında kaybolması ve böylelikle milyonların yaşam alanlarının temel koordinatlarını yitirmesi, bunu bizzat yaşamamış kişi için hayali güç bir olay: Toprak, sadece üstündeki tarlalarla değil ama oralarda yaşayanların rüyalarının malzemesini teşkil eden kültürel anıtlarla birlikte ortadan kalkmıştır ve böylelikle insanlar, suyun orta yerinde kalmış olmakla birlikte, sudan çıkmış balık gibidirler. Aynı şekilde,

sokağa çıkıp solumanın artık tehlike arz ettiği Moskova gibi bir megapolde kişinin neler hissettiğini hayal etmek de çok güçtür – binlerce kuşağın hayatlarının en aşikar temeli olarak gördüğü çevreler çatırdamaya başlamış gibidir. Tabii yüzyıllardır benzer afetlerin varlığını biliyoruz, hatta bunların bir kısmı tarih-öncesidir. Ancak bugün yeni olan bir şey var: Artık biz, “büyüsünü yitirmiş” din-sonrası bir çağda yaşadığımız için bu türden afetleri, büyük doğal döngünün bir parçası ya da tanrısal gazabın bir ifadesi olarak anlamlandıramıyoruz – bunlar artık, çok daha dolaysız bir biçimde, açık bir nedeni olmayan yıkıcı bir öfkenin anlamsız müdahaleleri olarak yaşantılanıyor. Fukusima nükleer santralının civarında yaşayan Japonlar’ın yaşantıladığı çıkmazı tahayyül edelim – yıkım ve radyasyon, artık basit tabii felaketler olarak değil, Tabiatın sonu, tabii döngülerdeki derin bir bozukluk olarak yaşantılanmaktadır. Bu durumla kıyaslamak üzere, William James’in depreme ver-

diği tepkiyi nasıl anlattığına bakalım:

“Neşe ve hayranlıktan başka bir şey hissetmedim. Neşe, ‘deprem’ gibi soyut bir fikrin somutlanıp duyumsanır gerçekliğe tercüme edildiği zaman kazandığı canlılıktan ötürü /.../ ve hayranlık hissi de böylesi bir sallantıya rağmen, şu çelimsiz küçük ahşap evin kendini birarada tutmasından, dağılmamasından ötürü. Yüreğimde bir dirhem olsun korku yoktu; deprem tam bir zevkti, hoş gelmiş sefalar getirmişti.”

Yakın zamanlarda hayat alanlarını ta temellerinden sarsan depremi Japonlar’ın hissediş şeklinden ne kadar uzağız, bu alıntıda. Zaten, biyogenetikteki büyük buluşlardan çıkan ders de Tabiatın sonunun geldiği değil miydi? Gelişmelerini düzenleyen genetik mekanizmalara ulaşabilir hale geldiğimizde doğal organizmalar, teknolojik manipölasyonlara boyun eğen nesnelere dönüşecek. Sigmund Freud “medeniyetin memnuniyetsizliği”nden söz etmişti – insan denilen hay-

van, medeni hayatın talep ettiği kısıtlar altında asla huzur bulamıyor, insanların içindeki bir şey daima medeniyete başkaldırıyor, diyordu. Çağda bilim ve teknolojinin getirdikleriyle birlikte memnuniyetsizlik, kültürden bizzat tabiata yöneliyor: Nüfuz edilemeyen yoğunluğunu kaybettikçe –insani formunda olsun ya olmasın– tabiat gayri-tabiileşiyor. Bu haliyle bize, herhangi bir anda patlayıp felaketli istikametlere doğru saçılabilecek kırılgan bir mekanizma gibi görünüyor.

Günümüzde bilim ve teknoloji, hedefini doğal süreçleri anlamak ve yeniden-üretmekle sınırlanmıyor; bizi şaşırtacak yeni hayat biçimleri yaratmayı da hedefliyor. Amaç artık, (olduğu şekliyle) tabiata efendilik yapmaktan ibaret değil; amaç, alışageldik tabiattan –buna kendimiz de dahil– daha büyük, daha güçlü, yeni bir şey yaratmak –doğal olamayan metotlarla üretilmiş tüm ucubeler, deforme inek ve ağaçlar, ya da, daha olumlu bir rüyadan örnek verelim, genetik manipülasyona uğratılmış organizmalar, hep işimize gelen bir

istikamette “geliştirilmiş”tir. Acaba, nanorekno-
lojik deneylerin hangi öngörülmemiş sonuçlara
gebe olduğunu rahayyül edebilecek miyiz: Kont-
rol dışı, kanser-benzeri biçimlerde kendini yeni-
den-üreten yeni yaşam biçimlerini?

Radikal ekolojinin perspektifinden bakıl-
dığında, işbu “tabiatın sonu” hali, Darwinizm’in
remel dersi akılda tutularak tüm risk ve açılımla-
rı ile kabul edilmelidir: Tabiatın nihai öngörül-
mezliği. Biosfer üzerinde tam bir denerim sağ-
lamayı beceremiyoruz; buna karşılık, maalesef,
tabiatı çığrından çıkartabilir, dengesini bozup çıl-
dırtmasına ve arada bizi de süpürüp atmasına yol
açabiliriz. Örnek, yakınlarda Batı Sibirya’da keş-
fedilen dev donmuş turbalık (Fransa’yla Alman-
ya’nın toplamı büyüklüğünde): Bu turbalık çözül-
meye başladı; bu hal, ihtimaldir ki, karbon diok-
sitten yirmi kez daha reaktif bir sera gazı olan me-
randan milyarlarca tonu atmosfere salıverecek.
Bu hipotez üzerine düşünürken, bir yandan da
Mayıs 2007 tarihli bir raporu¹³ da okumak gerek.

Albert Einstein College of Medicine'deki araştırmacılar, bu makalede, bir kısım mantarın radyoaktiviteyi besin üretmek ve büyümelerini hızlandırmak amacıyla kullanma kapasitesine sahip olduğuna dair bulgular aktarıyor. Araştırmacıların ilgisini çeken şey, beş yıl önce, o sırada hâlâ yüksek radyoaktivite saçan Çernobil'deki reaktöre gönderilen bir robotun, yıkılan reaktörün duvarından aldığı siyah, melanin açısından zengin mantar örnekleriyle dönmesiydi. Araştırmacılar bundan sonra pek çeşitli mantarlar kullanarak bir dizi deney yaptılar. Biri melanin üretmeye zorlanan, diğeryse tabii olarak melanin içeren iki tip mantar, iyonizasyona yol açan radyasyonun normal düzeyinin yaklaşık 500 katına tabi tutuldu; melanin içeren türlerin her ikisi de normal radyasyon seviyesindekiine nisbetle kayda değer ölçüde hızlı büyüme kaydetti. İncelemelerini sürdüren araştırmacılar, melaninin, radyasyona maruz bırakıldıktan sonraki elektron spin rezonansını ölçtüler ve radyasyonun elektron yapısını

değiştirecek şekilde melaninle etkileştiğini tespit ettiler – ki bu, besin üretmek üzere radyasyonu zapt edip bir başka enerji formuna dönüştürmekte kritik bir adımdır. Böylelikle, radyasyon-yiyen mantarı gelecek uzay yolculuklarının menüsüne eklemek yollu fikirler de dolaşıma girmiş bulunuyor: İyonizasyona yol açan radyasyon, uzay boşluğunda bolca mevcut bulunduğundan, uzun sürecek uzay yolculuklarında ya da başka gezegenlerin kolonizasyonu esnasında astronotlar, tükenmez bir besin kaynağı olarak mantardan yararlanabilir...

Bu ihtimal karşısında dehşet hissine teslim olmaktansa, böyle durumlarda kişinin zihnini yeni olanaklara açık tutmasında fayda var. Unutmamalı ki “tabiat”, ihtimallere gebe, çok-yüzlü bir mekanizma; tıpkı Altman’ın *Sosyeteden İnsan Manzaraları*’nda [*Short Cuts*] feci bir araba kazasının hiç akılda olmayan bir arkadaşlığa yol açtığı gibi tabiatta da felaketler beklenmedik olumlu sonuçlar da yaratabilir.¹⁴ Çevreciliği,

“Batıyı kahreden ve sürekli genişleyen bir ruhi boşluğu doldurmak üzere şehirli ateistlerin benimsediği köktenci bir din”¹⁵ diye reddetmek kolay olmakla birlikte, eko-skeptiklere holokost inkarcılarının bir başka versiyonu gibi davranmak için hiçbir neden yok. Global ısınma ile ilgili olarak eko-skeptiklerden öğrenilmesi gereken ikili bir ders var: (1) Ekolojik kaygılara fiilen ne kadar çok ideolojik yarım yapıldığı; (2) faaliyetlerimizin doğal çevreler üzerindeki etkileri hakkında fiilen ne kadar az bilimiz olduğu.

Ancak, bu “ucu açık” tarih mefhumu bile yetersiz kalıyor. Çizgisel tarihi evrimin ufkunda düşünülmez olan şey, geçmişe şamil olarak kendi varlığının imkanını başlatan seçim/eylem mefhumudur: Radikal bir Yeni’nin ortaya çıkmakla geriye dönük olarak geçmişti değiştireceği fikri –tabii kasıt, aktüel geçmiş değil (burada bilim-kurgu yapmıyoruz); kasıt, geçmişteki ihtimaller, ya da daha formal terimlerle ifade edecek olursak, geçmişe değin modal önermelerin değeri. Jean-

Pierre Dupuy'un yaklaşımı şu ki, eğer (sosyal ya da çevresel) bir felaket tehdidi ile kozumuzu gereğince paylaşmak istiyorsak şu "tarihi" zamansallık mefhumundan da kurtulmamız gerekiyor: Yeni bir zaman mefhumunu devreye sokmak zorundayız. Dupuy bu zamanı "bir projenin zamanı" diye, geçmişle gelecek arasındaki bir kapalı devrenin zamanı diye adlandırıyor: Gelecek, geçmişteki eylemlerimiz tarafından rastlantısal olarak üretilir, bu sırada bizim eylemimiz de gelecekle ilgili kestirimimiz ve bu kestirime verdiğimiz tepki tarafından belirlenir.

"Felaketin kaydı geleceğe, şüphesiz, bir kader olarak düşülür ama olumsal bir kaza olarak da: *Futur anterieur*'de[†] zorunluluk kimliğiyle gözüksede de bu felaket vuku bulmayabilirdi. /.../ eğer sıradışı bir olay, örneğin bir felaket, cereyan etmişse, artık cereyan etmemiş olması mümkün

[†] Gelecekte bitmiş zaman kipi -ç.n.

değildir; ama henüz vuku bulmadığı sürece bu olay kaçınılmaz değildir. Öyleyse, olayın kaçınılmazlığını geçmişe dönük olarak yaratan şey, onun gerçekleşmesidir – vuku bulmuş olmasıdır.”¹⁶

Dupuy Fransa’da 1995’te yapılan başkanlık seçimlerini örnek veriyor; ülkenin başlıca kamuoyu araştırma kurumunun Ocak tarihli öngörüsü şöyle: “Eğer, önümüzdeki 8 Mayıs’ta Madam Balladur seçilecek olursa, başkanlık seçiminin sonucunun vukuundan önce karara bağlanmış olduğu söylenebilir.” Eğer –hasbelkader– bir olay cereyan edecek olursa, kendisiyle birlikte onu kaçınılmaz gösteren olaylar zincirini de yaratacaktır. Hegel’deki olumsuzluk – zorunluluk diyalektiği *in nuce* budur, altta yatan zorunluluğun kendini zahirinin raslansal oyunları içinde ve bunlar vasıtasıyla ifade ettiğine dair beylik lafız değil. Bu anlamda, kader tarafından belirlenmiş olmakla birlikte, *kaderimizi seçmekte özgürüz*. Dupuy, ekolojik krize de böyle yaklaşmamız

gerektiğini söylüyor: Felaket ihtimalleri hakkında “realistik” tahminlerde bulunarak değil, sözün eksiksiz Hegelci anlamında, çevre felaketini bir Kader olarak kabul etmek suretiyle: Balladur’un seçilmesi gibi, eğer felaket gerçekleşecek olursa, gerçekleşmesinin vukuundan önce tayin edildiği söylenebilecektir. Kader ve özgür eylem (“eğer’i kaldırmak üzere) demek ki kol kola gitmektedir: Özgürlük, en radikal şekliyle, kişinin Kaderini değiştirme özgürlüğüdür.

Öyleyse, Dupuy’un felaketle nasıl yüzleşmemiz gerektiğine dair önerisi de şöyle oluyor: Önce felaketi kaderimiz gibi, kaçınılmaz bir olay olarak, anlamamız ve bunu takiben de kendimizi bu kadere yerleştirerek, onun nokta-i nazarını kabul ederek geçmişe şamil olmak üzere onun geçmişine (geleceğin geçmişine) karşı-olgusal ihtimaller (“şunu şunu yapsaydık, içinde bulunduğumuz felaket vuku bulmazdı.”) eklememiz ve son olarak da, bugünden bu karşı-olgusal ihtimallere dayalı eylemler üretmemiz gerekir. İhtimaller

seviyesinden bakıldığında, geleceğimizin yazgısı karadır, felaket vuku bulacaktır, kaderimizdir o – ancak bundan sonra, bu kabulün ön planında, bizzat bu kaderi değiştirecek aksiyon için seferber olmalı ve böylelikle geçmişe yeni bir ihtimal yerleştirmeliyiz. Paradoksal ama felaketi engellenin yegane yolu, onu kaçınılmaz kabul etmektir. Badiou'ya göre bir olaya sadakatin kipi *futur anterieur*'dur: Kendini geleceğe doğru sollayarak geçen kişi, bugünkü eylemlerini, gerçekleşmesini istediği gelecek sanki şimdiden vakiymiş gibi düzenler. İşbu döngüsel *futur anterieur* stratejisi, aynı zamanda, bir felaket ihtimali (mesela, bir ekolojik felaket) karşısında yegane gerçekten efektif stratejidir: “Gelecek ihtimallere açıktır, hâlâ eyleme geçmek ve fecaatin büyüğünden kaçınmak için zamanımız var,” demek yerine kişi, felaketi kaçınılmaz olarak kabul etmeli ve sonra da kaderimiz namına “yıldızlarda yazılı” olanı geçmişe şamil olmak üzere silmek üzere geçmelidir.

Fransızcada “gelecek” anlamına gelen iki ayrı sözcük var ki bunları İngilizceye anlam kaybı olmadan çevirmek mümkün değil: *futur* ve *avenir*. *Futur* şimdiki zamanın bir devamı, mevcut eğilimlerin tam bir aktüalizasyonu anlamında gelecek demekken; *avenir*, daha çok, bugünle radikal bir kopuşa, süreksizliğe işaret eder – *avenir*, “gelmek” fiilindeki gibi gelecek olan /*a venir*/ anlamını taşır, sadece olacak olan anlamında değil. Farz edelim, günümüzün kıyamet benzeri global durumunda “gelecek”in nihai ufkı, Jean-Pierre Dupuy’un distopik “sabit nokta”sı, ekolojik yıkımın, global ekonomik ve sosyal kaosun sıfır noktası vb. olsun – gelmesi süresiz olarak ertelenebilse bile bu sıfır noktası, kendi haline bırakıldığında gerçekliğimizin esas “atraktörü”dür. Bu felaketle savaşmanın yolu, felaketli “sabit nokta’ya doğru işbu kayışı kesintiye uğratan ve radikal bir Başkalık’ın ‘gelmesi’ için risk alan eylemlerden geçmektedir. Burada “gelecek yok” sloganındaki çok-anlamlılık da görünür

hale gelmektedir: Daha derin bir düzlemde slogan, ihtimallere kapalılığa, değişimin imkansızlığına değil, tersine, uğrunda çabalamamız gereken şeye işaret etmektedir – felaketli “gelecek”in savunmasını kırmaya ve böylelikle Yeni bir şeyin “gelmesi”ne.

Yirminci yüzyılda Sol, ne yapması gerektiğini (proletarya diktatörlüğünü kurmak, vb.) biliyordu, ancak bunun için bir fırsatın doğmasını sabırla beklemek zorundaydı. Bizim durumumuzsa, bu sevimsiz halin tam tersidir. Bugün biz, ne yapmamız gerektiğini bilmiyoruz buna mukabil hemen şimdi eyleme geçmek zorundayız; zira eylemsizliğin sonuçları feci olabilir. Bugün biz, hepten uygunsuz koşullar altında, Yeni’nin gayyasına doğru adımlar atmak; sırf Eski’nin iyi yanlarını korumak için bile Yeni’nin özelliklerini yeniden icad etmek zorundayız. 1920’lerin ilk yıllarında Gramsci’nin yazılarını yayımladığı derginin adı *Ordine Nuovo*’ydu (Yeni Düzen) – sonraları bu isim aşırı Sağ tarafından iç edilecekti. Bu iç etme

eyleminden hareketle, Gramsci'nin kullandığı adın altında yatan “doğru”nun kendini ortaya koyduğunu düşünmek –ve, otantik bir Sol’un isyankar özgürlüğüne aykırı bulup hepten terk etmek– yerine, her devrimin bir kere başarılı oldu mu kurmak zorunda kalacağı yeni düzeni tanımlamaktaki zorluğun bir endeksi sayıp bu ada geri dönmek gereklidir. Özetle, içinde yaşadığımız zamanlar, Stalin’in atom bombasını anlatmak için kullandığı sözlerle karakterize edilebilir: Sınırları zayıf kişilere göre değil.

Bütün bunlardan çıkarılacak temel ders şu ki, insanlık daha “plastik” ve konar-göçer bir tarzda yaşamaya hazırlıklı olmak zorundadır: Çevredeki yerel ve global değişimler, benzeri götülmemiş geniş-çaplı toplumsal transformasyonları zorunlu kılabilir. Diyelim dev bir volkanik patlama tüm bir İzlanda’yı yaşanmaz hale getirdi: İzlanda halkı nereye göçecek? Hangi koşullarda? Onlara kendilerine ait bir toprak parçası mı verilecek yoksa İzlandalılar dünyanın şurasına burasına mı dağıtı-

Tabiatın Sonu

lacak? Ya da Kuzey Sibirya bugünkünden daha yaşanır ve tarıma uygun hale geldi, Sahra'nın Güney bölgeleri ise büyük bir nüfusu beslemek için fazla kuraklaştı – buralardaki nüfusun hareketi nasıl örgütlenecek? Geçmişte benzer şeyler olduğunda sosyal değişim vahşi ve spontan şekillerde, şiddet ve yıkım eşliğinde, cereyan etmişti – böyle bir ihtimal bugünün koşullarında, tüm ulusların elinde kitle imha araçları varken, büyük bir felaket demektir. Şurası açık: Ulusal egemenliğin radikal bir şekilde yeniden-tanımlanması ve global işbirliğinin yeni formlarının icad edilmesi gerekiyor. Peki, yeni iklim koşullarının ya da su ve enerji kaynaklarındaki bir kıtlığın zorunlu kılacağı muazzam iktisadi ve tüketimsel değişiklikler ne olacak? Hangi karar alma süreçleri ile bu değişimlere karar verilecek ve bunlar uygulanacak? Böylesi projelere girişmeye hazır mıyız?

Nicholas Stern, iklim krizini “insanlık tarihinin en büyük pazarlama fiyaskosu” diye nitelerken haklıydı. Yakınlarda Kishan Khoday adlı bir

BM grup lideri bir yazısında şöyle diyor: “Yükseliş halinde bir global çevresel yurttaşlık ruhu ve iklim değişikliğini tüm insanlığın ortak kaygısı olarak görme arzusu var.” Burada “global yurttaşlık” ve “ortak kaygı” terimlerini olanca ağırlığı ile anlamak gerek – global bir politik örgütlenmeye ve piyasa mekanizmalarını nötrali-ze edip yönlendirecek bir katılıma duyulan ihtiyaç, sözün gerçek anlamıyla komünist bir perspektif anlamındadır. “Ortak mülkiyet”e yapılan işbu atıf Komünizm mefhumunu diriltmenin de bir haklı gerekçesi olarak görülmelidir: Bu atıf, ortak olanın durmadan “çevrilip kapatılması” sürecininin, bu meyanda mülklerinden mahrum bırakılanların da proleterleştirilmesi süreci olduğunu görmemizi sağlar. Toplumlarımızdaki çeşitli proleterleşme süreçlerinin bir kıyamet noktasına doğru ilerlediği de artık bir sır sayılmaz: Ekolojik çöküş, insanların biyogenetik tarafından manipüle edilebilir makinelere indirgenmesi, hayatlarımız üzerinde mutlak dijital kontrol... Günü-

müzün tarihi durumu, bizi proletarya mefhumunu terke falan zorlamıyor; tersine, tarihi durumumuz bizi bu mefhumu Marx'ın bile muhayyilesini zorlayacak bir varoluşsal seviyeye dek radikalize etmeye zorluyor.

Notlar

- ¹ Ian Sample, "Frankenstein'in mycoplasma'sı", *The Guardian*, 8 Haziran 2007.
- ² Sample'dan alıntı, bkz. yukarıdaki kaynak.
- ³ Sample'dan alıntı, bkz. yukarıdaki kaynak.
- ⁴ Kişi, düşünmeden, Jerry'le Rachel'in FBI'dan tekrar tekrar kaçmayı başardığı o sahnelerdeki peri masalı mantığına kapılıveriyor. Bu ikisi, büyülü bir evrende hareket ediyorlar; sanki düşmanları ile tarafsız bir arka planın önünde karşılaşmıyorlar da, sihirli bir el gerçekliğin dokusunu onlara faydalı olmak üzere şekillendiriyor: İkiliyi takip eden arabalar onlara fazla yaklaştığında vinçler arabaların yolunu bloke ediyor; polisten kaçarken metroya girdiklerinde duyuru panosu onlara gidecekleri yönü söylüyor... Öyleyse, gerçekliğin bizim mücadelelerimize kayıtsız, tarafsız, atıl bir maddeden yapılmadığı, tersine hayırhah bir zeka tarafından yönetildiği bu rüya, tüm paranoyak rüyaların zirvesi değil midir? Genellikle (daha zayıf versiyonları) kahramana karşı kurgulanan mantık (*Enemy of the State*'i hatırlayın, bu filmde karmaşık uydu vb. istihbarat sistemleri kullanan düşman, her an Will Smith'in nerede olduğunu tespit edebiliyordu) örneğimizde kahra-

manlar *lehine* çalışmaktadır – bunun taşıdığı kaçınılmaz ima ise, kontrol merciinin tanımı itibarıyla kötü olduğudur. Kahramanlar, cebren, büyük ve kötü bir Öteki'nin bilinçsiz araçları haline gelmiş olmalıdırlar. Denilebilir ki, filmin en şiirsel sahnesi, kahramanların Ariia'ya girdikleri an: Büyük yuvarlak bir kumbetin kırpaşan “nöron”larla dolu batınına, sanki onlarla konuşan kadın sesinin kafasına –ta beynine– girmişler gibi. Sahnenin büyüğü (ve, aynı zamanda, temel ideolojik manipölasyonu) ise, gayri şahsi – mekanik “beyin”i çalışma halinde gördüğümüz halde bilgisayarın bir özne olarak kalmasıdır; hayalsi kadın sesi insanlarla, diyalogtaki şahsi bir muhatapmış gibi, konuşmaya devam etmektedir.

⁵ Bkz. medyada çıkan çok sayıda rapor ve

[http://en.wikipedia.org/wiki/SixthSense_\(device\)](http://en.wikipedia.org/wiki/SixthSense_(device)).

⁶ Bkz. Eric Bland, “Sadece düşünce gücüyle kontrol edilen tekerlekli sandalye kolu”, *Discovery News*; metin <http://dsc.discovery.com/news/2009/02/27/wheelchair-thought.html> adresinde bulunabilir.

⁷ John Sutherland, “Fikir röportajları: Nick Bostrom”, *The Guardian*, 9 Mayıs 2006 Salı.

⁸ Nick Bostrom, “Transhümanizm: Dünyanın en tehlikeli fikri mi?”, www.nickbostrom.com adresinden indirilebilir.

- ⁹ F. David Peat, *Eşzamanlılık: Tabiat ve Akıl Arşındaki Köprü*, New York, Bantam 1987, s. 3.
- ¹⁰ Daniel Pinchbeck, 2012, New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin 2007, s. 213.
- ¹¹ Aynı yerde, s. 392.
- ¹² Aynı yerde, s. 394.
- ¹³ Kate Melville, "Chernobyl Mantarı Radyasyonla Besleniyor" şu adreste: http://www.scienceagogo.com/news/20070422222547data_trunc_sys.shtml
- ¹⁴ Tabiata içkin işbu kararsızlık düşünüldüğünde en doğrusu, ta 1970'lerde bir Alman çevrebilimcinin getirdiği şu öneri gibi gözüküyor: Tabiat sürekli değiştiğine ve Dünya üzerindeki koşullar birkaç yüzyıl içinde insanların hayatta kalmasını imkansızlaştıracığına göre, insanlığın ortak amacı kendini tabiata uydurmak değil, Dünya'nın ekolojisine daha da şiddetle müdahale ederek Dünya'nın değişimini dondurmak olmalıdır. Böylelikle Dünya'nın ekolojisi temelde aynı kalacak ve insanlığın hayatını idamesine izin verecektir. Bu üç öneride ekolojik hakikat iyi bir ifadesini bulmaktadır.
- ¹⁵ Adam Morton, "Sceptics Shadow of Doubt" *The Age* (Sidney), 2 Mayıs 2009, s. 4.
- ¹⁶ Jean-Pierre Dupuy, *Küçük Tsunami Metafizigi*, Paris: Seuil 2005, s.19.

TİN KEMİKTİR

5

“Yirminci yüzyılda Sol, ne yapması gerektiğini (proletarya diktatorlüğünü kurmak, vb.) biliyordu, ancak bunun için bir fırsatın doğmasını sabırla beklemek zorundaydı. Bizim durumumuzsa, bu sevimsiz halin tam tersidir.

Bugün biz, ne yapmamız gerektiğini bilmiyoruz buna mukabil hemen Şimdi eyleme geçmek zorundayız; zira eylemsizliğin sonuçları feci olabilir.

Bugün biz, hepten uygunsuz koşullar altında, Yeni’nin gayyasına doğru adımlar atmak; sırf Eski’nin iyi yanlarını korumak için bile Yeni’nin özelliklerini yeniden-icad etmek zorundayız.

İçinde yaşadığımız zamanlar, Stalin’in atom bombasını anlatmak için kullandığı sözlerle karakterize edilebilir: Sinirleri zayıf kişilere göre değil.”

